

TEIN4citizens – Engaging civil society in cross-border regions for the future of Europe

Multilingüisme i identitat a l'Europa del segle XXI

Malgrat que la pandèmia de la Covid-19 va impedir una trobada presencial d'experts i ciutadans europeus a Girona el març del 2020, el fòrum sobre "Multilingüisme i identitat a l'Europa del segle XXI" es va celebrar virtualment, un any més tard, al llarg de tres tardes. Va reunir 12 experts (lingüistes, historiadors, geògrafs, pedagogs, filòsofs, antropòlegs) de 6 països i al voltant de 170 ciutadans de 15 estats: 13 europeus (dels quals 9 de la UE) i 2 asiàtics.

Quin és el paper de les llengües a l'Europa del segle XXI? Quina relació tenen amb les identitats? Què passa amb les llengües minoritàries? I amb les llengües que han arribat a través de la immigració? En un país com Catalunya, amb una forta identitat nacional molt vinculada a la llengua catalana, la majoria dels participants (catalans dels estats espanyol i francès) han coincidit a reclamar més respecte de les institucions regionals, estatals i europees cap a les llengües minoritàries.

Bona part dels participants en el fòrum tenien una relació directa amb el món educatiu (mestres d'escola, estudiants, personal de l'administració), de manera que part del debat es va centrar en el paper de l'escola en el foment del multilingüisme. Una de les conclusions principals va ser que calia promoure la diversitat lingüística des del món educatiu a través del respecte i l'interès cap a totes les llengües.

1. El mosaic lingüístic europeu. Les llengües i les identitats

La realitat sociolingüística de les diverses regions europees és diversa. Però és precisament a les zones frontereres on les llengües i les identitats s'observen més clarament. Si es compara el mapa de l'Europa política amb el mapa de l'Europa lingüística, el primer que s'observa és que les línies que s'hi dibuixen no coincideixen pràcticament mai. Amb les úniques excepcions d'Islàndia, Andorra, San Marino i Malta, tota la resta de països del continent són multilingües (i això, lògicament, no és exclusiu d'Europa, sinó que s'observa arreu del món). En aquest sentit, habitualment les zones frontereres són les regions més multilingües i més exposades a les llengües dels països veïns (per simple proximitat geogràfica, però també perquè són zones de pas).

"Els participants veuen com, malgrat les declaracions d'intencions respecte de la diversitat lingüística, les institucions europees s'obliden a la pràctica de les llengües parlades per milions de ciutadans europeus."

La part oriental de la frontera entre Espanya i França és un territori on les llengües i les identitats es viuen amb passió. A banda i banda de la frontera administrativa actual viuen ciutadans que comparteixen una part de la història comuna, una llengua (el català) i un sentiment d'identitat molt lligat a aquesta llengua (tot i que aquesta identitat no n'exclou d'altres). Aquests ciutadans, però, veuen com —malgrat les declaracions d'intencions respecte de la diversitat lingüística i dels drets lingüístics i culturals— les institucions europees s'obliden a la pràctica d'una llengua parlada per uns 10 milions de ciutadans europeus (al costat de la resta de llengües autòctones que es troben minoritzades i, no les oblidem, els centenars de llengües que han portat els immigrants, nous ciutadans

europaus). Un dels temes de discussió va ser fins a quin punt les llengües són elements que configuren les identitats.

2. Els obstacles identificats

En el territori de la Unió Europea es parlen més de 80 llengües autòctones, de les quals només 24 són llengües oficials. Tot i que un dels principis fundacionals de la UE és el multilingüisme, establert a la Carta de Drets Fonamentals (en vigor des de l'any 2000), a l'hora de la veritat aquests principis només tenen en compte les llengües oficials dels estats, de manera que els més de 40 milions de ciutadans europeus que parlen una llengua no oficial —“regional” o “minoritària”— es veuen menystinguts.

El fet que sobretot a partir del s. XVII i XVIII es formessin els estats-nació europeus a partir de la uniformització política, econòmica, cultural i lingüística fa que les identitats nacionals estiguin molt vinculades a les llengües. Això és també un obstacle per a conformar una identitat supranacional europea, ja que no es pot basar en cap cas en una uniformització lingüística (però, en canvi, sí que hi ha alguns elements culturals comuns del projecte europeu, basats en l'herència de les cultures clàssiques i el cristianisme).

3. Les propostes per al futur: el paper d'Europa

El lema del projecte de la UE és “Unida en la diversitat”. Pel que fa a les llengües, la UE és un organisme no convencional, ja que totes les llengües oficials dels estats membres són oficials i utilitzats en la normativa i a les institucions. Però caldria fer extensiva aquesta decisió més enllà de les llengües oficials dels estats. Una altra idea rellevant és aprofundir en els instruments ja existents, com la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries, promoguda pel Consell d'Europa el 1992, però d'adhesió voluntària. A dia d'avui, només 25 dels 47 estats membres del Consell d'Europa l'han ratificat (tot i que cal tenir en compte que els estats poden decidir quins articles del tractat volen implementar i per a quines llengües). Altres estats, com França, Turquia o Rússia encara no l'han ratificat.

Pel que fa a les institucions europees, els ciutadans han exigit un major respecte cap a totes les llengües (especialment les llengües minoritàries), sigui quin sigui el cost econòmic que comporti (per la multiplicació dels costos de traducció i interpretació). Els ciutadans haurien de poder utilitzar la seva llengua materna amb les institucions.

“El paper de l'educació és clau: caldria fomentar una millor formació als mestres perquè tinguin les eines per promoure el multilingüisme i la interculturalitat.”

Finalment, el paper de l'educació és clau: caldria fomentar una millor formació als mestres perquè tinguin les eines per promoure el multilingüisme i la interculturalitat (sense oblidar les llengües i cultures que han portat els immigrants de les últimes dècades) com a vehicle per a una Europa més unida.

Apèndix: Programa del fòrum – Girona (on-line), 9, 11 i 18 de març de 2021

Dimarts, 9 de març	
16h	Benvinguda i presentació Sílvia Llach, vicerectora de Territori i Compromís Social de la Universitat de Girona Jordi Cicres, Universitat de Girona
16h10	La identitat des de la perspectiva de la filosofia Joan Vergés, Universitat de Girona
16h30	La identitat des de la perspectiva de l'antropologia Carles Serra, Universitat de Girona
16h50	Debat
17h05	Europa i les lleis lingüístiques Joan Becat, Institut d'Estudis Catalans, Universitat de Perpinyà Via Domitia
17h25	El rol de les llengües en les organitzacions europees Birte Wassenberg, Sciences Po-Universitat d'Estrasburg
17h45	Debat
18h	Finalització de la primera jornada

Dijous, 11 de març	
16h	Benvinguda Martina Camiade, Institut d'Estudis Catalans, Universitat de Perpinyà Via Domitia
16h05	Les llengües dels catalans Carme Junyent, Universitat de Barcelona
16h25	Multiculturalitat, multilingüisme i identitat andorrana Alexandra Monné, Universitat d'Andorra
16h45	Plurilingüisme en les regions frontereres: l'exemple de la regió de l'Alt Rin Margot Bonnafous, Euro-Institut Kehl
17h05	Debat
17h20	L'experiència lingüística de les escoles de La Bressola Cesc Franquesa, La Bressola (xarxa d'escoles a la Catalunya Nord, França)
17h35	Les polítiques i les fronteres lingüístiques i identitàries impugnades a Irlanda del Nord Anthony Soares, Center for Cross-Border Studies, Irlanda del Nord
17h50	Debat
18h	Finalització de la segona jornada
Dijous, 18 de març	
16h	Benvinguda

	Jordi Cicres, Universitat de Girona
16h05	La frontera, un observatori privilegiat de les llengües Narcís Iglesias, Universitat de Girona
16h25	La gestió intercultural i les llengües Eithne Knappitsch i Karin Martin, Universitat de Ciències Aplicades de Caríntia
16h45	Discussió, propostes dels assistents i conclusions
18h	Clausura del fòrum

Per a més informació:

<https://sites.google.com/view/multilinguisme-i-identitat>

<http://www.transfrontier.eu/tein4citizens/>

 @TEIN4Citizens